

1. ПАДІННЯ

Перший день. Початок його останнього шансу.

— Це ті, хто вижив?

Керманич стояв поряд із заступницею директора Південного Округу, за забрудненим однобічним склом, пильно дивлячись на трьох осіб, які сиділи у кімнаті допитів. Ті, що повернулися з дванадцятої експедиції до Нуль-зони.

Заступниця директора, висока, худорлява, чорношкіра жінка років за сорок, ніяк не озвалася до нього, що не здивувало Керманича. Вона не витрачала на нього зайвих слів, бо ж він, тільки заселившись у понеділок, вранці у вівторок уже й вийшов на роботу. Не щастило йому і на зайвий погляд від неї, окрім тих випадків, коли він сказав їй та решті співробітників називати його «Керманичем», а не «Джоном» чи «Родрігесом». Якусь мить вона помовчала, а потім відповіла: «У такому разі, називайте мене Рейс, а не Грейс»*, чим трохи звеселила решту присутніх. Відвернення уваги від свого справжнього імені на інше, не

* В оригіналі гра слів: Грейс пропонує називати себе Patience (Терпіння), а не Grace, бо її ім'я омонімічне до «Благодать». Терпіння і Благодать — у християнстві Божі блага і чесноти. Далі обігрується ця гра слів.

менш значуще, трохи зацікавило його. «Та все гаразд, — мовив він, — я просто називатиму вас Грейс», певний, що це їй не засмакує. А вона парировала тим, що постійно посилалася на нього як на «виконавця обов'язків» директора. Це було правдою: між її керуванням і його сходженням була прірва, долина часу і форм документів, які треба заповнити, звільнення і наймання персоналу. Тому питання повноважень усе ще лишалося нез'ясованим.

Але Керманич мав за краще думати про неї ні як про Рейс, ні як про Грейс. Він волів сприймати її як абстракцію, коли не обструкцію. Вона змусила його сидіти й передивлятися те старе ознайомче відео про Нуль-зону, точно знаючи, що воно — тільки початкове і вже застаріле. Вона вже збагнула, що їхні стосунки ґрунтуватимуться на ворожнечі. Принаймні з її боку.

— Де їх знайшли? — спитав він її тепер, коли хотів запитати, чому їх не вивели окремо одне від одного. Бо у вас дисципліна кульгає на обидві ноги, бо ваш відділ уже сто років тому перетворився на паперових щурів? Отут шури, у льосі, усе нанівець точать.

— Читайте справи, — сказала вона, даючи зрозуміти, що він мав це раніше прочитати.

Потім вона вийшла з кімнати.

Залишивши Керманича тільки для того, щоб розглядав справи на столі й трьох жінок за склом. Звісно, справи він читав, але сподівався уникнути невсипущої уваги заступниці директора, а то ще, можливо, й дізнатися про її думки. Він читав, уривками, і її особову справу, але досі не мав про неї жодного уявлення, не відчував її, окрім її реакцій на нього.

Його перший робочий день налічував усього чотири години, а Керманич уже відчував, що геть просякнувся оцією тьмяною, химородною будівлею, зі зношеним протертим

зеленим килимом та застарілими поглядами інших працівників штату, кого тільки встиг він побачити. Відчуття деградації просякало все, навіть сонячне світло, яке трохи скося падало крізь високі прямокутні вікна. Він убрався у свій звичайний чорний формений піджак, білу сорочку з блакитною краваткою, чорні черевики, зранку начищені. Тепер його дивувало, чого він так цим переймався. Йому не подобалося давати волю таким думкам, бо він не підіймався над цим — був усередині цього, — але їх було важко притлумити.

Керманич гаяв час, вдивляючись у цих жінок, хоча їхня зовнішність мало що йому казала. Усі вони були в однаковій уніформі невідомо якої армії, але в цих одностроях вони водночас виглядали і як прибиральниці хтозна якого помешкання. Голови у всіх них були поголені, нібито ці жінки заразилися на якихось паразитів, вошей чи що, а не постраждали від дечого ще незбагненнішого. На обличчі кожної застиг однаковий вираз, або можна було б сказати, що не було виразу взагалі. «Не думай про них як тих, що мають імення, — казав він собі під час вильоту. — Нехай просто несуть тягар своїх функцій. А я вже потім». Але Керманичу ніколи не було до душі стояти осторонь. Він любив занурюватися в глибінь, намагався досягти такого рівня, де висвітлюються деталі, що не приголомшували б його.

Топографа знайшли в її будинку: вона сиділа у кріслі в своєму патіо.

Антрополога знайшов її чоловік, постукавши у двері чорного ходу його клініки.

Біолога знайшли у заростях на дільниці за кілька кварталів од її будинку: вона стояла, втупившись у поруйнований цегляний мур.

Точнісінько як і в членів попередньої експедиції, у них не лишилося жодних спогадів про шлях, який вони були

знайшли, перетнувши невидиму межу Нуль-зони. Жодна з них не пам'ятала, як оминула блокади, паркани та інші перешкоди, що їх порозставляли навколо межі військові. Жодна з них не знала, що сталося з четвертою учасницею експедиції — психологом, яка, до речі, була директоркою Південного Округу і відмела всі заперечення, щоб вести цю справу інкогніто.

Ні в кого, напевно, не було забагато спогадів узагалі про будь-що.

У кафетерії, снідаючи вранці, Керманич дивився у широке — на всю стіну — вікно, яке виходило на внутрішній дворик, де безліч кам'яних столиків, а потім — на людей у черзі, що човгали ногами — замало все ж таки як на таку велику будівлю, — і спитав у Грейс:

— А чому ніхто не радіє поверненню експедиції?

Вона обдарувала його довгим зверхнім поглядом, от начебто він був особливо тугодумним учнем у спеціалізованому класі для розумово відсталих.

— А чому — як на вашу думку, Керманичу?

Вона вже встигла надати його імені іронічного забарвлення, тож він почувався немов грузило на одній з дідівських вудок, яким на роду написано загрузати в мулі на дні десятків ставків.

— Ми вже все це пройшли з минулою експедицією. Вони витримали дев'ять місяців допитів, а ми й досі нічого від них не дізналися. І весь цей час вони вмирили. Як би ви почувалися на їхньому місці?

Тривалі місяці дезорієнтації, а потім — смерть від особливо злоякісної форми раку.

Він поволі кивнув у відповідь. Звісно, вона мала слухність. І його батька забрав рак. Керманич і не думав про те, як це може вплинути на штат. Для нього все це було

абстракцією: просто слова у звіті, читанні, коли літак іде на приземлення.

Тут, у кафетерії, килим набув темно-зеленого кольору, контрастуючи з візерунком стилізованих стріл, намальованих на світло-зеленому тлі; усі стрілки спрямовані на внутрішній дворик.

— Чому тут не ввімкнуть більше світла? — спитав він. — Куди йде решта світла?

Але Грейс цієї ж миті перестала відповідати на його запитання.

Коли одна з трьох жінок, біолог, трохи повернула голову, дивлячись в скло, от ніби здатна була його побачити, Керманіч відвів довгий погляд, начебто із запізнілим зніченням. Звісно, його дослідження було безособовим, професійним, але вони, мабуть, не відчували цього, навіть коли й здогадувалися, що їх спостерігають.

Йому не сказали, що він витрачатиме свій перший день на допитування дезорієнтованих поверненців із Нуль-зони, але, попри все, у Центрі мали це знати, коли запропонували йому цю посаду. Членів експедиції зібрали майже шість тижнів тому, далі вони мали пройти з місяць тестів на північній ділянці, аж доки їх і вирядять до Південного Округу. Точно так, як спочатку його вирядили до Центру, щоб два тижні він там терпів інструктаж, а ще ж і прогалини — цілі дні, які канули в Лету, з яких нічого не запам'яталося, от ніби тоді нічого й не відбувалося, от ніби так і має бути. Потім усе полетіло вперед, і в нього склалося враження якоїсь невідкладності.

Усе це виринали з-поміж деталей, що викликали своєрідне безплідне каяття, яке наринувало на нього, ледь він прибув сюди. Голос, його найперший контакт у верхніх ешелонах, натякав, що цей початковий інструктаж — над-

то легка служба, враховуючи останнє місце роботи Керманича. Південний Округ перетворився на закапелок, агенцію на замуленому дні, на варті приспаних таємниць, які нікого вже й не турбують, бо головне в світі інше — загроза тероризму й екологічна криза. Голос у свій суворий наказовий спосіб назвав його місію «початковою», як пристосування до «акліматизації, адаптації, аналізу, а потім копання вглиб», що в останні дні для нього не було буденним інструктажем.

Свою кар'єру, з усіма її підйомами й спадами, Керманич був розпочав як польовий оперативник: спостереження за місцевими терористичними осередками. Потім він удався до синтезу й організаційного аналізу — два десятки чи й більше випадків, банальних у своїй подібності, про які йому заборонили говорити. Скелети в шафах, невидимі для публіки: таємна історія нічого. Але дедалі більше він перетворювався на направника, переважно тому, що міг незрівнянно краще розв'язувати чужі проблеми, аніж свої власні. У свої тридцять вісім він став відомим — нібито лише завдяки цьому. Це означало, що не треба длатися там так довго, хоча саме тепер він цього й хотів: прозирнути щось наскрізь. Проблема полягала в тому, що нікому з колег не подобаються направники — «Агей, дозвольте я вам покажу, де й що тут не так!» — особливо якщо ті вважають, що самому цьому направникові треба дещо в себе самого у голові полагодити.

Це завжди добре починалося, хоча й не завжди добре кінчалося.

Голос також не зволив згадати про те, що Нуль-зона лежить за межами, і її досі, за тридцять років, здається, так і не збагнули. Ні, він видобув ці факти лише під час перегляду відеоматеріалів і непотрібного повтору означеного відео.

А ще ж він не знав, що заступниця директора так-то дуже його зненавидить, коли він прийде на заміну відсутній директорці. Хоча він мав би про це здогадатися: як свідчить інформація, записана в її особовій справі, вона зросла у самих низах середнього класу, спочатку пішла до муніципальної школи, і, домагаючись нинішньої посади, попрацювала тяжче, аніж будь-хто. Тимчасом як Керманич явився під пошепти, нібито він — нащадок невидимої династії, що, природно, викликало обурення. Не було жодного заперечення цього факту, навіть якщо зблизька ця династія більше нагадувала переносну франшизу.

— Вони готові. Ходімте зі мною.

Грейс, знову об'явившись, віддала йому цей наказ із порога.

Було, він знав, кілька способів зламати опір колег або їхню волю. Мабуть, таки доведеться випробувати всі їх.

Керманич підняв дві з трьох особових справ, які лежали на столі, та, невідривно дивлячись на біолога, роздер їх навпіл і викинув до сміттевого кошика.

Ззаду почувся якийсь притамований звук.

Тепер він обернувся — глянути просто в обличчя, зустріти безсловесний гнів заступниці директора. Але натомість побачив у її очах ще й нашорошеність. Добре.

— Чому ви досі зберігаєте паперові справи, Грейс? — спитав він, ступивши крок уперед.

— На цьому наполягала директорка. Ви зробили це навмисно?

Він проігнорував її запитання.

— Грейс, чому жодна з вас не може спокійно сприймати слова «інопланетна» або «позаземна» у застосуванні до Нуль-зони? — Йому від споглядання цієї групи теж не було затишно. Іноді, коли на інструктажі йому доносили правду, він відчував перед собою неозору, порожню прір-

ву, розверсту в нього у грудях, заповнену його зойками і криками розпачу та зневіри. Але він ніколи не розповість цього. У нього непроникне обличчя, як у гравця в покер; йому казали це і коханки, й родичі, і навіть незнайомці. Близько шести футів на зріст. Невразливий. Струнка, м'язиста, атлетична тілобудова; він міг пробігати мильо за милею і навіть не відчувати цього. Керманіч пишався своєю правильною дієтою і навантаженням гімнастичними вправами, хоча й полюбляв віскі.

Вона стояла як скеля.

— Ніхто не певен. Не можна робити упереджених доказів.

— Навіть за такий час? Мені треба просто поспілкуватися з однією з них.

— Що? — спитала вона.

Стискання рук перемінилося на стискання розмови.

— Мені не треба інших особових справ — мені треба просто спитати одну з трьох.

— Вам потрібні всі троє. — Начебто вона ще не до кінця зрозуміла.

Він крутнувся, щоб узяти єдину залишену цілою особову справу.

— Ні. Лише біолог.

— Це помилка.

— Сімсот п'ятдесят три — не помилка, — сказав він. — Як і сімсот двадцять два — теж не помилка.

Її очі звузилися.

— З вами щось не так.

— Тримайте біолога там, — промовив він, ігноруючи її, але наслідуючи її синтаксис. — *Я знаю те, чого ви не знаєте.* Відішліть інших до їхніх відсіків.

Грейс уп'ялася в нього очима, нібито він був якимсь гризуном, і вона не знала, на що він заслуговує — на

огиду чи на жалість. Та за якусь хвилю вона кивнула головою і вийшла.

Він розпружився, полегшено видихнув. Хоча вона мала коритися його наказам, Грейс досі контролюватиме штат іще з тиждень чи й два, аж доки перевірить його в тисячу способів, аж доки він остаточно ввійде в систему.

Чи це алхімія, а чи й справжня магія? Чи він помиляється? І чи мало це вагу, бо якщо він помиляється, то жоден крок не відрізняється від інших, у будь-якому разі?

Так, це мало вагу.

Це був його останній шанс.

Так йому сказала мати, ще коли він не прибув сюди.

Мати Керманича завжди здавалася йому наче яскравим спалахом світла у далекому нічному небі. Воно й тут, і його немає, немає — і тут, і завжди у пам'яті — подив, а можливо, й зацікавлення: що ж викликало це світло? Але по-справжньому ти ж ніколи й не *дізнаєшся*.

Єдина дитина в сім'ї, Джек^{*} Сіверенс* удалася в батька і досягла успіху; тепер вона працює на рівні, геть вищому, ніж її батько, Джек Сіверенс, хоча він як агент отримав найбільше відзнак. Джек виплекав її кмітливою, наполегливою, організованою, готовою керувати. З того, що знав Керманич, — це те, що дідусь примушував Джека ще змалечку долати перешкоди з шин і проколювати багнетами повні мішки. Негусто було сімейних альбомів, за якими б це перевірити. Хоч би яким був процес, а він породив у ній і якусь стихійну жорстокість, очікування високих результатів і здатність розраховувати, що могла виявлятися і як удавана байдужість до чужих долі.

* Прізвище Severance промовисте: «розкол», «розрив».

Сприймаючи її як далекий спалах світла, Керманич нестямно захоплювався нею, по-справжньому наслідував її, хоча й на геть нижчому рівні... але ж як мати вона була вкрай ненадійною: чи щоб забрати його вчасно зі школи додому, а чи не забути, що йому треба пообідати, а чи допомогти зробити домашнє завдання. Рідко бувала вона послідовна у тому, що вважається важливим у світі по цей бік межі. Хоча вона завжди заохочувала сина під час його пересувань туди-сюди по сходинках кар'єри.

Дідусь Джек, зі свого боку, ніколи не був у захваті від цієї ідеї і, якимось-то подивившись на нього, мовив: «Не думаю, що в нього є характер». Така оцінка просто пригнітила шістнадцятирічного хлопця, уже поставленого на цей хід, але потім вона ж зробила його й рішучішим, цілеспрямованішим, більше націленим у височінь, до світла. Пізніше він думав, що, може, дідусь тому так і сказав. У дідусі жило щось непередбачуване, як лісова пожежа, тоді як мати була крижаним синім полум'ям.

Коли йому було вісім чи дев'ять, вони вперше поїхали до літнього котеджу, на озеро — «до нашого приватного шпигунського клубу», як охрестила його мати. Лише він, його мати і дідусь. У кутку стояв старий телевізор, навпроти — продавлена канапа. Дідусь примушував його рухати антену, щоб краще налагодити показ. «Тільки трішечки ліворуч, Керманичу, — примовляв він. — Тільки трішечки далі!» А мати в іншій кімнаті переглядала розшифровані особові справи, привезені з офісу. Отак він і отримав своє прізвище, не знаючи, що дідусь запозичив його зі шпигунського жаргону*. Дитиною він носив це прізвище як щось класне, як таке, що дідусь йому дав з любові.

* Тут: керманич (дослівно «контроль», control) — той, хто дистанційно керує (переважно за допомогою електронного зв'язку). Герой роману, власне, це і робить.

Та він усе ж таки не був схильний розголошувати його будь-де, окрім своєї родини, навіть своїм дівчатам не відрекомендовувався так, і це тривало роками. Він дозволяв їм гадати, нібито це його спортивне прізвисько у середній школі, де він був запасним гравцем. «Трішечки правіше, Керманичу». Кинь цього м'яча, як зірка. Головне, що йому подобалося, — це знати, куди перемістяться гравці, які ловитимуть м'яча. Хай навіть це у нього виходило краще на тренуваннях, він відчував справжнє задоволення від попереднього розгляду, від геометрії та передбачування.

Вирішивши, він із цього прізвиська зробив собі ім'я. Керманич відчував якесь жало поблажливості до себе самого в цьому звучанні, але так і не спитав дідуся, чи це той мав на увазі, чи щось інше. Він замислювався, чи не забагато витрачав часу на читання в котеджі біля озера, як і на риболовлю, і чи не це налаштувало дідуся проти нього.

Отже, саме так: він прибрав собі це ім'я, переробив його і пришпилював до себе. Але це було вперше, коли він сказав своїм колегам називати його «Керманич», і він насправді не міг сказати чому. Йому щойно спало це на думку, от нібито від цього він міг отримати початок чогось нового.

Трішечки ліворуч, Керманичу, і, можливо, ти зловиш цей спалах світла.

Чому порожня дільниця? Він подумки дивувався з цього, щойно вранці побачив стрічку спостереження на відеокamerі. Чому біологиня повернулася до порожньої дільниці, а не до свого будинку? Інші двоє повернулися до чогось особистого, власного, до місця, яке викликало в них емоційну прихильність. Але біологиня вистоявала цілі години

у заростях, на дільниці, забувши, що навколо щось є. Спостерігаючи на відеоплівці стількох підозрюваних, Керманич став справжнім профі, виокремлюючи в них і звичайну мирську манірність, і нервовий тик, що означало: сигнал передано, — але в цьому записі нічого такого не було.

Її присутність зареєстровано у Південному Окрузі завдяки рапорту, наданому місцевою поліцією, що затримала її як волоцюгу: уповільнена реакція, підцвюхнута активним розшуком, — саме тоді, коли Південний Округ затримав іще двох.

Тоді виникла проблема: *стислість проти стислості*.
753.722.

Тонесенька ниточка, але Керманич уже відчув, що це завдання, і призначення спирається на деталі, на детективну роботу. Ніщо легко не дається. Йому не підфартить, адже він не безголовий аматор-бомбардувальник, озброєний добривами і якоюсь обчімханою версією ідеології, котра розпадається на коліщатка і гвинтики за двадцять хвилин — варто лиш потрапити до кімнати для допитів.

Під час попередніх опитувань, доки не визначили, кого вирядити до дванадцятої експедиції, біологиня, згідно з її стенограмами, зуміла розшифрувати лише 753 слова. Керманич їх підлічив. Включно й зі словом «сніданок» — як повну відповідь на одне запитання. Керманич був просто у захваті від тієї відповіді.

Він лічив і підлічував ті слова знов і знов під час тривалого очікування, доки йому налагоджували комп'ютер, видавали картку із секретним кодом, надавали паролі та коди-ключі і здійснювали низку інших ритуалів, знайомих йому ще за часів проходження в різних установах та відділах.

Він наполягав на тому, щоб йому надали робоче місце в колишньому кабінеті директорки, незважаючи на спроби Грейс запроторити його до розцяцькованого гламур-

ного закамарку, чимдалі від серця подій. Також він на-
полягав на тому, щоб залишити все як є в офісі, навіть
особисті речі директорки. Цій Грейс точно не сподобалася
думка про те, як він порпатиметься там і робитиме обшук
у речах директорки.

— Ви трохи не при собі, — сказала Грейс, коли інші
пішли. — Ви подумки геть не тут.

Він просто кивнув головою, бо не було жодного сен-
су заперечувати, нібито це трохи дивно. Але оскільки він
опинився тут, щоб оцінити й відродити, то має краще уяв-
ляти те, наскільки все занедбано, — як колись казав один
соціопат: «Риба гниє з голови». Риба гниє всуціль, розта-
шування клітин неієрархічне і не підкорюється кастовим
законам, але сенс вислову можна зрозуміти.

Керманич негайно облаштувався за схожим на таран
письмовим столом, серед огрому стосів і стосів тек, низ-
ки написаних від руки нотаток і клейких аркушків для
записів... в обертовому кріслі, з якого він міг бачити таку
чудову панораму, адже можна було дивитися на перспек-
тиву вздовж стін із книжковими шафами, упереміш із пре-
зентаційними дошками, покритими шарами різних папе-
рових шматочків, прикріплених і пришпилених так, що
зрештою стали схожі на винятково ніжні й тендітні мис-
тецькі інсталяції. У кімнаті стояв затхлий дух, із легким
присмаком давно викурених цигарок.

Просто самі розмір і вага монітора директорки про-
мовляли про застарілість обладнання, як і той факт, що
ця машинерія спочила вже багато років тому, покрив-
шись товстими нашаруваннями порошу. Його недбало
відсунули вбік, і два сліди на календарному аркуші на
столі вказували на початкове його розміщення, а ще ж і
на розташування ноутбука, що, певно, витіснив комп'ю-
тер — хоча ніхто тепер не міг того ноутбука й знайти. Він

зробив зарубку в пам'яті: треба допитатися, чи шукали в директорки вдома.

Календар був кінця 90-х — чи не тоді й загубила директорка ниточку? Він раптом побачив її в Нуль-зоні з дванадцятою експедицією: просто блукає пустелею без справжньої мети, — висока, здоровезна, сорокарічна жінка, з вигляду ще старша. Мовчазна, спантеличена, збентежена. Така поглинута почуттям відповідальності директорка, що аж дозволила собі повірити, буцімто вона зобов'язана долучитися до людей, яких вирядила у поле. Чому її ніхто не зупинив? Чому ніхто не піклувався про неї? Чи переконливе навела вона рішення? Голос цього йому не казав. Її обурливо неповні документи в особових справах нічого не сказали Керманичу.

Усе, що він бачив, показало: вона дбала і все ж таки не дбала про функціонування агенції.

Щось там давить йому в ліве коліно — ага, жорсткий диск на системному блоці для монітора. Керманич замислився: чи не перестав і цей прилад працювати ще в дев'яностих? Керманич відчув, що йому зовсім і не хочеться зазирати до кімнат технічного обслуговування — жалюгідні виснажені трупи комп'ютерів колишніх десятиліть — дивитися на цей ненавмисно створений, імпровізований хаотичний музей пластику, дротів і плат. Або, можливо, риба все ж таки гниє з голови? І то тільки директорка була розкласяся?

Отже, sans* комп'ютера, доки його рідний ноутбук вважається недостатньо захищеним, Керманич не дуже дбало перечитував стенограми вступних опитувань членів дванадцятої експедиції. Їх здійснювала колишня директорка як психолог.

* Без (*фр.*). Тут і далі вживається з іронією.